

Олена ФІДКЕВИЧ,
старший науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури, кандидат філологічних наук;
Наталія БАКУЛІНА,
старший науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури, кандидат педагогічних наук
(Інститут педагогіки НАПН України)

Формувальне оцінювання як інструмент підвищення якості навчання

Компетентісно орієнтована освіта в Україні – це відповідь на виклики сучасного суспільства, ключові поняття якого – ефективність і результативність. Ці якості особистості насамперед означають здатність діяти самостійно без постійного керівництва; брати на себе відповідальність за власною ініціативою; аналізувати нові ситуації та застосовувати вже наявні знання для такого аналізу; приймати рішення й створювати нове на основі цього аналізу, здатність до співпраці у колективі.

Підвищення рівня освіти в Україні безпосередньо пов'язані з удосконаленням сучасної моделі розвитку українського суспільства в контексті значених світових тенденцій. Саме тому постала необхідність реформувати освіту з її початкової ланки.

Зміст і основні напрями освітньої реформи представлено у "Законі про освіту", Концепції Нової української школи, у Державному стандарті початкової та загальної середньої освіти. Впроваджуються нові програми для початкової школи, розроблені на основі компетентісного підходу, що, зокрема, передбачає не лише фіксацію навчальних досягнень учня, а й оцінку та супровід прогресу його особистих досягнень.

Оцінювання у сучасній школі ґрунтується на положеннях дитиноцентричної педагогіки, які визначають пріоритет інтересів та особистісних запитів учня в навчальному процесі.

Саме тому в початковій школі здійснюється насамперед формувальне оцінювання, яке передбачає адаптування освітнього процесу до здатностей дитини, акцентування уваги на її успіхах, а не на помилках; стимулювання навчальних зусиль, аби досягнути максимально можливих результатів.

Наразі формувальне оцінювання активно використовується педагогами в рамках реформи "Нова

українська школа". Втім, актуалізація формуючого оцінювання в школах України має свої труднощі. Вони пояснюються насамперед необхідністю змінити традиційні підходи до оцінювання, осмислення місця та ролі формувальної оцінки щодо контролю навчальних досягнень учнів.

Проблема ефективного впровадження формувального оцінювання висвітлена у нашому навчально-методичному посібнику "Теорія і практика формувального оцінювання в 1–2 класах закладів загальної середньої освіти". Ця стаття – перша з публікацій, у яких аналізуватимуться сутнісні характеристики формувального оцінювання та його основні стратегії.

У створенні посібника бралися до уваги концептуальні ідеї англійських учених Г.Айзенка, П.Блека, Д.Уільяма, С.Берта, К.Гіпса, М.О'Лірі у царині теорії оцінювання навчальних досягнень учнів, зокрема висновок, що оцінювання не має обмежуватися вимірюванням рівня досягнень учнів, а використовуватися як засіб покращення їхніх досягнень.

Методологічне підґрунтя посібника – основні положення наукових праць українських науковців із проблем сутності та шляхів формування ключових компетентностей, а також їх оцінювання (Т.Байбари, Н.Бібік, М.Вашуленка, І.Гудзик, О.Локшиної, О.Ляшенка, О.Овчарук, О.Онопрієнко, К.Пономарьової, О.Савченко, А.Цимбалару, Р.Шияна та ін.)

Сподіваємося, посібник буде корисним для вчителів початкової школи, методистів, студентів, – усіх учасників реформи загальної середньої освіти "Нова українська школа", зацікавлених у застосуванні сучасних технологій оцінювання, що стимулюють оціночну самостійність учнів і забезпечують

їхню діяльність з планування та досягнення особистих навчальних результатів.

Вимоги до обов'язкових результатів освіти визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено формування передовсім компетентностей ключових. Вони стають підґрунтям для формування здатності здобувача освіти ефективно організувати внутрішні й зовнішні ресурси для досягнення поставленої мети в умовах сучасної реальності.

Особливість компетентності, як результату освіти, полягає в тому, що вона є інтегрованим результатом, виявом діяльності й удосконалюється не в процесі автоматизації умінь, а в інтеграції з іншими компетентностями.

Втім, сучасне оцінювання не зводиться лише до визначення рівня сформованості компетентності учня відповідно до очікуваних результатів. Це процес перманентного моніторингу індивідуального розвитку школярів, а система оцінювання – механізм здійснення діагностико-розвивальної діяльності вчителя й учня як повноправних учасників освітнього процесу.

У початковій школі система оцінювання являє собою поєднання формувального та підсумкового оцінювання. Кожний з цих видів оцінювання відіграє свою роль у підвищенні якості навчального процесу.

Підсумкове оцінювання – це стандартизований вид оцінювання, спрямований на результат (має на меті визначити рівень сформованості компетентностей учня). Воно передбачає зіставлення навчальних досягнень учнів з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою.

Таке оцінювання – індивідуалізований процес, який має для учня ціннісне значення й спрямований передусім на підвищення ефективності навчання. Його головна мета – підтримка школярів та створення їм мотивації до навчання.

Формувальне оцінювання являє собою частину навчального циклу й розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу. Воно проводиться систематично та відображає реальну картину навчальних досягнень учнів.

Для кожного уроку вчитель визначає цілі навчання та критерії оцінювання успішної діяльності школярів, які обов'язково узгоджуються з ними. На основі спостережень, бесід з учнями, аналізу їхніх робіт, результатів виконаних завдань збирається інформація, що дає змогу вчителю визначити невідповідність між реальними досягненнями учнів і навчальними цілями. Втім, у спілкуванні з учнями

та батьками вчитель початкової школи має повідомляти про навчальну діяльність школярів за допомогою виключно позитивно спрямованих тверджень: "у подальшому нам необхідно приділити увагу...", "потрібно додатково попрацювати...", "треба спрямувати наші зусилля у напрямку..." тощо.

Мета оцінювання педагогом рівня навчальних досягнень учня покликана передовсім виявити причини пізнавальних труднощів з огляду на можливості вдосконалити процес навчання. За результатами оцінювання вчитель проводить коригування методики навчання, аби забезпечити особистісний прогрес учня завдяки розкриттю його потенціалу.

Формувальне оцінювання передбачає постійний зворотний зв'язок між учителем та учнем. Завдяки цьому учень одержує інформацію про орієнтири свого розвитку в навчанні, разом із педагогом планує цілі й аналізує результат своєї діяльності на доступному для учнів початкової школи рівні. Школярам пропонується самим інтерпретувати результати навчання відповідно до визначених критеріїв з урахуванням їхньої здатності до рефлексії, зумовленою віковими та психологічними особливостями. Необхідно зважати, що здатність до рефлексії в учнів 1–2 класів досить обмежена. Саме тому доречні запитання вчителя: "Що нового ти дізнався на уроці?", "Що найбільше зацікавило?", "Чи сподобалося тобі працювати у групі?", "Що хотілось би розповісти батькам після цього уроку?".

Завдяки зворотному зв'язку вчитель підтримує дитвору в процесі навчання, аби разом долати труднощі у засвоєнні навчального матеріалу учнями. Тільки-но школярі досягають успіху, вони разом із учителем ставлять нові цілі, відтак підтримується цикл формувального оцінювання.

Важливі елементи формувального оцінювання – самооцінювання та взаємооцінювання.

Формування правильної самооцінки (не завищеної і не заниженої) залежить передовсім від успішності в навчанні й ставленні вчителя до учня як до особистості. Самооцінка – це підґрунтя для розвитку самостійності школярів та їхньої впевненості у власних силах. Учень поступово навчатиметься не залежати тільки від зовнішніх оцінок своєї діяльності, оцінювати власну компетентність, спокійно реагувати на аналіз учителем своєї навчальної діяльності. Коли учні володіють навичками самооцінювання, то питання про надійність та адекватність оцінки не виникає.

Самооцінка учня має передувати оцінці вчителя, а не навпаки, бо авторитет педагога у цьому віці –

вирішальний, тож будь-яке його судження сприйматиметься учнями як об'єктивне.

Формувальне оцінювання передбачає також взаємооцінювання – оцінювання учнями результатів роботи один одного. Втім, треба враховувати, що на початку шкільного навчання у дітей ще не сформована культура взаємного оцінювання. Діти цього віку охоче критикують однокласників, самих себе вони оцінюють переважно позитивно, не враховуючи реальні навчальні досягнення.

Учитель має наполегливо формувати культуру взаємооцінювання, яке ґрунтуватиметься не на критиці однокласників, а на з'ясуванні їхніх найзначніших досягнень.

Таким чином, формувальне оцінювання складається з компонентів, які дають змогу перетворити його на дієвий інструмент процесу індивідуалізації та поліпшення якості навчання: активну участь учнів у процесі власного навчання; інформування їх про цілі навчання та критерії оцінювання (передбачається також спільна розробка цілей і критеріїв); використання самооцінювання та взаємного оцінювання згідно з розробленими критеріями; забезпечення зворотного зв'язку, що дає змогу учням контролювати свої успіхи й визначати подальші навчальні завдання та способи їх здійснення. Воно безпосередньо пов'язане з новим осмисленням навчального процесу, в якому учень поруч з учителем стає активним суб'єктом навчання й передбачає відмову від жорсткої звітності та розвиток нової оціночної практики.

Література

1. *Вілмут Дж.* Оцінювання для навчання: навч. посіб. / за ред. І. Є. Булах, М. Р. Мруги, Київ: Майстер-клас, 2007, – 170 с.
2. *Гудзик І. П.* Оцінювання результатів навчання у школах України. Розвиток навичок критичного мислення

учнів у контексті розробки стандартів освіти України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Київ. 2001. – С. 93–99.

3. *Дейвід Гопкінз.* Оцінювання для розвитку школи. Переклад з англ. Галини Вець. – Львів: Літопис, 2003. – 256 с.

4. *Державний стандарт початкової освіти.* URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

5. *Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу* : монографія / Савченко О. Я., Бібік Н. М., Байбара Т. М. та ін. – Київ: Пед. думка, 2012. 192 с.

6. *Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи* : додаток до наказу МОН України від 19 серп. 2016 р. № 1009ю URL: old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-2-08-i.pdf.

7. *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* / Відділ сучасних мов, Страсбург. Київ: Ленвіт, 2003. – 262 с.

8. *Локшина О. І.* Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія. – Київ: Богданова А.М., 2009. – 404 с.

9. *Нова українська школа.* URL : <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.

10. *Assessment for Learning for Key Stages 1&2.* Belfast: Council for the Curriculum, Examination and Assessment, 2007. – 38 p.

11. *Assessment for Learning: 10 principles. Research-based Principles to Guide Classroom Practice.* Oxford : Assessment Reform Group, 2002. 3 p.

12. *Black P., Dylan W.* Inside the Black Box : Raising Standards through Classroom Assess-Black P. ment. Phi Delta Kappan. 1998. Vol. 80, No. 2 (October). PP. 1–12.

13. *O'Leary, M.* Towards a Balanced Assessment System in Irish Primary and secondary schools. Oideas. Vol. 52. Dublin, 2006. – P. 7–24.

Шановні друзі!

Триває передплата періодичних видань на 2020 рік.

Не забудьте завітати до поштових філій і передплатити необхідну Вам пресу, а насамперед – журнал "Початкова школа".

У роздрібний продаж журнал не надходить!

Передплатні індекси: 74404 – щомісячна передплата.

95444 – пільгова передплата на II півріччя.